



## Despre deșteptăciune, inteligență și înțelepciune

Prof. univ. dr. Paul Magheru

Aparent sinonimice cele trei cuvinte din titlu nu au întotdeauna aceeași semnificație. Deștept și inteligent sunt sinonime totale, înseamnă același lucru (de la lat. intelligo, intellego- ere- a înțelege, a pricepe, de unde intellegentia- inteligență, facultate a cunoașterii, competență, pricepere) și ține mai mult de gândire, de minte. Înțelepciunea este doar parțial sinonimică cu deșteptăciunea sau inteligența și ține mai mult de morală, de suflet și de experiența de viață. Cunoașterea (de la lat. cognosco,-ere- a cunoaște, a afla, a ști, din experiența de viață sau cultură), este o condiție indispensabilă atât a inteligenței, cât și a înțelepciunii.

Încă din antichitate, dar mai ales în Evul Mediu, profund religios, de mare popularitate se bucura deviza lui Tertulian (160 d.Hr.-240 d. Hr.) din perioada de început a creștinismului: Credo quia absurdum (de la lat. ab- de la, din și surdus- surd, tăcut, necunoscut), unde prin absurd, fără conotațiile negative de mai târziu, se înțelegea Dumnezeu, Cel ascuns, tăcut, necunoscut. Evul Mediu, după cum am mai spus, profund religios, acorda credinței prioritate față de înțelegere: Credo ut intelligam, deci ca să înțeleg ceva trebuie înainte să cred. Secolele următoare au inversat acest raport: Intelligo ut credam, ca să pot crede în ceva trebuie întâi să înțeleg. În această ordine de priorități e bine să amintim de pariul raționalistului și deopotrivă credinciosului Blaise Pascal din secolul al XVII-lea: „Dacă există și cred am câștigat totul; dacă există și nu cred, am pierdut totul; dacă nu există și cred, n-am ce pierde”. În același secol clasicist, filozoful și matematicianul francez René Descartes, prin așa numita „îndoială metodică”, pune rațiunea, gândirea logică înaintea celorlalte facultăți ale existenței: Dubito, ergo cogito; cogito, ergo sum (Mă îndoiesc deci cuget, cuget deci exist). Ca reacție la aceste idei, mai ales a raționalismului iluminist din secolul al XVIII-lea, apare în Franța, în interiorul Bisericii Catolice, fideismul, o concepție care acordă credinței prioritate absolută în fața rațiunii.

Desigur, pe Dumnezeu nu-l poți cunoaște cu mintea, decât până în momentul când rațiunea își dă seama de slăbiciunile ei. Apar atunci și alte căi sau metode de a intra în relație directă, în comuniune cu Dumnezeu. După ce au fost epuizate toate mijloacele de cunoaștere rațională a lui Dumnezeu, Sf. Apostol Pavel în Epistola întâia către Corinteni (13:13) recunoaște: „Și acum rămân aceste trei: credința, nădejdea, dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea”. Credința, nădejdea, dragostea sunt facultăți neraționale, iraționale, dar aceasta nu înseamnă că ele sunt antiraționale, împotriva rațiunii, ci alături de ea, complementare rațiunii.

Reluând considerațiile despre deșteptăciune, inteligență și înțelepciune, cuvinte aparent sinonimice, dar uneori cu înțelesuri diferite, filozoful grec Socrate (469-399 î. e. n. ), de la care n-a rămas niciun cuvânt scris, decât ceea ce cunoaștem din Dialogurile lui Platon, avea obiceiul să spună discipolilor săi: „Știu că nu știu nimic”. Tot lui îi aparține și afirmația că „Adevărata înțelepciune înseamnă să-ți recunoști propria ignoranță”. Pe un manuscris din Pseudokinetikos sau Fals tratat de vânătoare de Al. Odobescu, vastă enciclopedie culturală pe tema vânătoarei, poetul nostru național M. Eminescu nota: „Suferința cea mai mare a omului este că mintea sa e limitată”. Într-adevăr, trebuie să recunoaștem că ignoranța, despre care vorbea și Socrate, limitarea minții omenești este un dat ancestral al ființei omenești. Ignorant te naști, ignorant mori. Prost te naști, dar poți deveni deștept prin curiozitate și cunoaștere. Eminescu însuși a fost un om foarte deștept, genial de inteligent, dar nu întotdeauna și suficient de înțelept. Dacă ar fi fost mai înțelept n-ar fi decedat, isoricii literari spun de sifilis, o boală molipsitoare foarte răspândită în epocă, întocmai ca Baudelaire, Eminescu la 39 de ani, Baudelaire, autorul Florilor răului, la 46 de ani. Personajul Gelu Ruscanu din piesa lui Camil Petrescu Jocul ielelor, care pretindea că vede idei cu ochii minții, ajunge să constate: „Câtă luciditate, atâta existență și deci atâta dramă”. Cu toate acestea un om înțelept, stăpân pe sine, nu dă nefericirea deșteptului pe fericirea prostului, care trăiește numai fiindcă n-a murit încă. Uneori nici nu trebuie să fii foarte deștept ca să fii și înțelept. Unii dintre țărani din Moromeții de Marin Preda sunt mult mai înțelepți decât mulți deștepți trecuți prin cultură, care-și atribuie singuri attribute ale superiorității.

Un verset biblic spune că „Omul se naște ca să sufere, după cum scânteia se naște ca să zboare” (Iov, 5:7). Suferința, mizeria, sărăcia te pot degrada, dar te pot și înălța. Cel mai mare scriitor pe tema

AVRAM IANCU - 200!



Nr.5(45/Mai 2024)

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889



suferinței care dă roade, a smereniei, umilinței, chiar și a morții, se consideră a fi Dostoievski. Moto-ul la una dintre cele mai importante scrieri ale sale, Frații Karamazov, ne asigură apostolicește: „Adevărat, adevărat grăiesc vouă, grăuntele de grâu, când cade pe pământ, dacă nu va muri rămâne stingher; dar dacă va muri, aduce multă roadă” (Evanghelia după Ioan, 12: 24). Cunoașterea, după cum spuneam de la început, este o condiție sine qua non, necesară, indispensabilă, atât a deșteptăciunii sau inteligenței, cât și a înțelepciunii. Cunoașterea omenească însă este lacunară, relativă, uneori subiectivă. Ea poate fi comparată cu ceea ce în geometrie se numește asimtotă, adică o linie curbă a cunoașterii relative care se apropie de linia dreaptă a absolutului, pe care îl atinge la infinit.